

Yazılar:

GRAFİK TASARIMCILAR MESLEK KURULUŞU

Irma Boom

Röportaj: **Anne Miltenburg**
Eye 88

Çeviri: **Ash Merten**
Portre: **Phil Sayer**

“Ben işimi mimariyle kıyaslıyorum. Villalar değil, sosyal konutlar inşa ediyorum. Kitaplar endüstriyel süreçlerde yapılır ve çok iyi yapılmalrı gerekir. Ben tamamen endüstriyel üretimin yanındayım. Bir defaya mahsus yapılan işlerden nefret ederim. Tek bir kitap üzerinde her şeyi yapabilirsiniz ama çok sayıda basıyorsanız, işte o bir meydan okumadır. Bu asla sanat değildir. Asla, asla, asla.”

Basılı yayınların saldırıya uğradığı bir zamanda Hollandalı grafik tasarımcısı Irma Boom’un (d. 1960) mağdur olduğu düşünülebilir ancak onun işleri daha önce hiç olmadığı kadar iyi gidiyor.

Siparişçilerinin (“müşteri” demek yerine bu terimi tercih ediyor) arasında Chanel, Rem Koolhaas ve Rijksmuseum var. Kitaplarından ellisi New York’taki MoMA koleksiyonunda yer alıyor ve arşivi Amsterdam Üniversitesi tarafından muhafaza ediliyor. Gutenberg Ödülünü ve Leipzig Kitap Fuarı altın madalyasını kazanmış olduğu gibi, bu Ekim ayında Vermeer Ödülü’nü (Hollanda devletinin “özel bir projede” kullanılmak üzere sanat çalışmalarını için verdiği 100.000 Euro tutarındaki ödül) alacak.

Profesyonel hayata bugün atılan bir tasarımcı Boom’un kine benzer bir kariyer yapmanın olanaksız olduğunu düşünebilir. Bunun sebebi kısmen dijital devrim ama daha çok da Boom’a sayısız fırsat sunmuş Hollanda tasarım dünyasının tamamen değişmiş olmasıdır. Örneğin, tasarımcının kariyerine

başladığı Devlet Basım ve Yayın Ofisi (Staatsdrukkerij) tasarımı kitleleri geliştirmek için bir araç olarak görüyordu ve kendi başına yola koyulmadan önce becerilerini bileyebileceği alanı ona sundu.

Profesyonel pratiğini sürdürdüğü Irma Boom Ofisi kısa sürede başarı kazandı. Paul Fentener van Vlissingen, SHV adlı şirketinin yüzüncü yıl dönümü için tasarımcıya bütçe veya zaman sınırlaması olmaksızın *Thinkbook* adıyla bilinen bir kitap siparişi verdi (bkz *Eye* 24’teki inceleme yazısı). Kitabın yapımı beş yıl sürdü. 1996’da bittiğinde kitap 2136 sayfa ve 3,5 kilo ağırlığındaydı. Bu büyük kitap Boom’u hızla uluslararası tasarım yıldızlığına taşıdı.

Boom’un otuz yıllık kariyeri büyük emekle kazanılmış bir dizi başarıdan oluşuyor. Yaratıcılık süreciyle boğuşmasının yanı sıra siparişçilerle de uğraşılıyor. Kendini işine adanması maraton boyutlarına ulaşmış: haftanın yedi gününü, günde on iki saatini projelerine ayırıyor. (Uzun süredir birlikte çalıştığı, en büyük destekçisi ve eleştirmeni olarak gördüğünü söylediği Julius Vermeulen ile ortak.) Boom sıra dışı bir forma çevirebileceği özgün bir başlangıç noktası arıyor. Ve yayımladığı her kitapta, adeta kitabı yeniden icat ediyor.

“Kitapların Kraliçesi” olmanın dezavantajı, konunuza baskın çıkmanızdır. Bazı projelerde, eleştirmenler onu bir “Irma Boom” yaratmakla itham ettiler. Fakat Boom için bile, bir belirsizlik mevcut. Kitabın bir form olarak savunulmaya ihtiyaç duymadığını iddia etse de, kaliteli baskılı kitap pazarı siparişçiler, yazarlar, tasarımcılar ve yayıncılardan oluşan büyük bir topluluğu ayakta tutmaya yetecek kadar büyük olmayabilir. Bunların sayıları azaldıkça, Boom’un üretici ve materyal alanında seçenekleri de azalıyor.

Kariyerinin bu aşamasında Boom zirvedeki oyuncu konumunda. Geriye dönüp bakıldığında anımsanmaya değer çok şey bulunuyor ve gelecekte hâlâ keşfedilmeyi bekleyen bir dünya da var. Renkler üzerine yaptığı kitaplar Knoll’un ürettiği bir tekstil ürün hattına esin kaynağı oldu ve tekstile

duyduğu ilgi tasarımcıyı New York’taki BM binası için bir perde tasarımı yapmaya götürdü. Bazen dijital kuşkuyla bakan biri olduğu düşünülse de, işleri internetin yükselişinden ciddi ölçüde etkileniyor. Anlatacak öyküsü olan bir siparişçi olduğu sürece, Boom’da da o öyküyü biçimlendirecek merak ve irade bulunuyor.

Bu röportaj 2014 yılının Mart ayında Boom’un Amsterdam’daki stüdyosunda yapıldı. Portre fotoğrafı ve yakın plan fotoğraflar ise Nisan 2014’te çekildi.

İlk zamanlar

Anne Miltenburg: 1980’lerde tasarım okulundan mezun olduğunuzda Hollanda’da var olan grafik tasarım “ekolojisini” anlatabilir misiniz?

Irma Boom: Okuldaki üçüncü yılımda bir stajyerlik olanağı arıyordum ve İsviçre tipografisini çok seviyordum. Bu yüzden Amsterdam’daki, Wim Crouwel’in direktörü olduğu Total Design’a başvurduğum ama onun iş arkadaşları tarafından reddedildim. “Hep bu kadar çok turnaksız yazıtipini birlikte mi kullanırsınız?” diye sordular, ben de evet dedim, çünkü bunun bir avantaj olacağını düşünmüştüm. “Bu mümkün değil, biz burada Helvetica kullanırız,” diye karşılık verdiler. Bunu AKI, yani Artez Sanat ve Tasarım Akademisi’ndeki hocama anlattığımda bana devletin basım-yayın ofisi olan Staatsdrukkerij en-Uitgeverij’in tasarım departmanına gitmemi söyledi. Kendi kendime, tanrım, dedim, bundan daha sıkıcı bir şey olamaz... Ama sonunda oranın benim için en iyi yer olduğu ortaya çıktı. Bir ofiste 30 tasarımcıyla birlikte çalışıyordum ve bu tasarımcılar beni kitap ve kurumsal kimlik yapmak konusunda eğittiler. Walter Nikkels’in harika bir logo tasarladığı Kültür Bakanlığı’nın kurumsal kimliği üzerinde çalıştım. Staatsdrukkerij’deki stajımdan sonra üç ay boyunca o zamanın avangart stüdyolarından biri olan Studio Dumber’da çalıştım ve grafik tasarımının zevkli bir iş olabileceğini anladım.

PTT Sanat ve Tasarım Departmanı 1920’den beri hizmetlerinin ve ürünlerinin tasarımlarını yapmaları için sanatçılara, mimarlara ve tasarımcılara sipariş vermektedir. Bana göre, Hollanda tasarımcılığının ana fikri PTT’nin, özellikle 1970’lerde ve 80’lerde Ootje Oxenaar’ın bölümün başında olduğu zamanlardaki tasarım ilkelerini esas alır. [1989’da özelleştirilmiş olan PTT, devlete ait Posta ve Telekom Şirketi idi. Bkz “İdari anarşi” *Eye* no. 1 cilt 1.]

Staatsdrukkerij’de çalışmak muazzam yaratıcı potansiyeli olan bir özgürlük alanı açıyordu. O günler sanat kitabı yayıncılığının altın çağıydı. Diyelim ki bir kitap kapağı yapıyordunuz, sizi varak ya da özel baskı teknikleri kullanmaya teşvik ederlerdi. Orası bir iki yıl çalıştıktan sonra gidip daha ilginç bir şeyler yapmak isteyen genç tasarımcılar için bir sıçrama tahtasıydı. Stajımdan sonra Dumber’a ve Hollanda Televizyonu’nun (NOS) tasarım departmanına gittim. Mezuniyetimden sonra da Staatsdrukkerij’e döndüm ve bir de baktım ki beş buçuk yıl orada kalmışım. Çok şey öğrendim. O günleri düşünüyorum da, çok üretken ve süper yaratıcı bir dönemdi.

Yayıncılık departmanının reklam işleri gibi başka kimsenin istemediği işleri yapıyordum; bu – şimdi düşününce – akıllıca bir seçimdi çünkü istediğim gibi deney yapabiliyordum. İşlerimin yapım süreci hiç denetlenmiyordu ama tamamlandıklarında Oxenaar’ın önüne gidiyorlardı. Sonunda Oxenaar bu, “çılgın reklamların” tasarımcısını en prestijli kitap işlerinden biri olan yıllık Hollanda posta pulu kitaplarını yapmak üzere davet etti.

Günümüzde tasarım mezunlarının yaratıcılık açısından böyle bir zemin bulmakta daha çok zorlanacaklarını düşünüyor musunuz?

Staatsdrukkerij gibi yerler artık yok. Mezuniyetimden sonra orada çalışmaya başladığımda, hemen tasarımcı oldum, kıdemsiz olarak nitelendirilmedim ve kısa sürede bir ekibin liderliğini aldım. O zamanlar çok saf ve korkusuzdum. Bir izleyici kitesinin – hem de eleştirel bir izleyici kitesinin –

Nisan 2014’te, Irma Boom uzun zamandır işbirliği yaptığı arkadaşı mimar Rem Koolhaas’ın küratörlüğünü yaptığı Venedik Mimarlık Bienali için hazırladığı katalogun bir prototipinin sayfalarını karıştırıyor. Katalog Haziran 2014’te yayımlandı.

Every Thing Design 'in (Hatje Cantz, 2009) basılı kenarlarından detay. Ağır, yumruk kadar kalın 864 sayfalık yayın bir kartpostal ebatlarındadır.

varlığından haberdar bile değildim. Böyle korunaklı bir durum bugün yeni başlayan tasarımcılar için artık söz konusu değil. Ben dış dünyanın farkına ancak o prestijli posta pulu yıllıklarının yayımlanmasından sonra vardım: pul koleksiyoncularından ve tasarımcı meslektaşlarımdan nefret mektupları gelmeye başladı. Ama hayran mektupları da geliyordu.

O kitaplar tasarım camiasında kutuplaşma yarattı. Tüm ödülleri ve benim ilk ödülüm olan En İyi Kitap Ödülü'nü kazandılar. Jüri raporunda "muhteşem bir başarısızlık" ifadesi geçiyordu. Birdenbire herkes beni tanıyordu. Negatif tanıtımın muazzam etkisi olduğunu, hatta pozitif tanıtımdan daha etkili olduğunu anladım.

Bu projeler size ün kazandırdı.

Staatsdrukkerij'de sık sık en iyi işleri benim aldığımı söylerlerdi. Ben de o zaman, tamam, hadi işleri değişelim derdim ama yine de şanslı olduğumu, iyi işlerin bana verildiğini söylediklerini duyardım. Elimizdeki işleri yine değiştirdik. Ama asıl mesele verilen ödevden ne anladığının ve yaptığın işe ne kadar emek sarf ettiğindir. Bu bugün de hâlâ geçerli. Ben haftanın yedi gününü işime veriyorum.

Demek ki siz kendi şansınızı yaratmakla kalmıyor, ilişkilerinizi de kendiniz yaratıyorsunuz, öyle mi?

Benim bir işi üstlenmem sezgisel bir karara dayanır. Tamamen güvenle ilgilidir. Güven yoksa gerçekten zor olur. New York'ta yaşarken, işlerimi gösterdiğimde insanlar: "Kapakta niye hiç görüntü yok? Kapağa bir görüntü koymalısın yoksa satılmaz," dediler. Onlara Hollanda'da böyle bir sorunumuz olmadığını söyledim. O zaman tasarımcılara daha çok özgürlük tanıyan devlet desteği sistemi vardı. Tasarımı piyasa yönetmiyordu. Böylece Hollanda'da çalışmanın daha iyi olacağını

anladım. Şimdiyse ABD'den çok iş alıyorum. Hepsi de büyük işler!

İçgüdülerinize bu kadar sadık kalmak için kendinize çok güveniyor olmalısınız.

Hayır, hayır, hayır. Sadece inatçıyım. Farklı davranamıyorum. İnatçılık, yaptığım işin önemli bir boyutu. Kitabı gözümün önünde canlandırırım ve o tasavvurun mutlaka gerçek olması gerekir. Tıpkı *No 5 Culture Chanel* kitabında olduğu gibi: bu kitaba daha başlamadan zihnimde bitirmiştim. Sadece siparişçinin evet demesi gerekiyordu.

Ancak inatçılığın siparişçileri de ikna edecek bir albeniyle tamamlanması gerekmez mi?

Ben gösterişten hayli uzak bir sunum yaparım. Asla tasarım ayrıntılarını konuşmam; sadece bir konsept öneririm. Bir konsepti tartışabilirsiniz, ama bir santimetre sola ya da sağa kaydırmayı tartışamazsınız. Konsepti soyutlayabildiğim kadar soyutlarım ve karşı taraf da bu soyutlamaya kendi fikirlerini katabilir: o zaman bu, bir üst seviyeye taşıyabileceğiniz ortak bir düşünceye dönüşür.

Sizin "Tartışma" dediğiniz bu olsa gerek.

Evet, kesinlikle. Siparişçilerin birçoğuna beklentilerini söylerim. Avımın çevresinde uzunca bir süre dolandıktan sonra bir fikrin üstüne atlarım ve bir daha da bırakmam.

İnsanlar sonunda işi yapacağımızdan emindirler değil mi?

Evet, verdiğim sözü mutlaka tutarım. Kimseyi yarı yolda bırakmam. Belki başkasının takvimine uymaz ama ben ne olursa olsun işi bitiririm.

Kitaplarımız üzerinde hem tasarım hem de içerik bakımından benzersiz bir etkiniz var ancak ben sizin "editorial" kelimesini kullandığınızı hiç duymadım.

Kullanıyorum ama kulağıma yapmacık geliyor çünkü ben yazmıyorum. Her kitabın editoryal kurulunda bulunuyorum. Bana göre, bu bir kitap yapımının öylesine doğal bir parçası ki, üzerinde laf etmeme hiç gerek yok. Kitabın yapısını tarif ediyorum, yazarları, fotoğrafçıları müzakere ediyorum. Ve görsellerin editörlüğünü yapıyorum.

Ben bu işi mimariyle kıyaslıyorum. Villalar değil, sosyal konutlar inşa ediyorum. Kitaplar endüstriyel süreçlerde yapılırlar ve çok iyi yapılmaları gerekir. Ben tamamen endüstriyel üretimden yanayım. Bir defaya mahsus yapılan

işlerden nefret ederim. Tek bir kitap üzerinde her şeyi yapabilirsiniz ama çok sayıda basıyorsanız, işte o bir meydan okumadır. Hiç kısıtlama olmayışı da işi çok zorlaştırır. Yale'deki öğrencilerime, işimizin çerçevesini kendimizin yaratmamız gerektiğini anlatıyorum. Ve eğer bunu siparişçi yapmıyorsa bizim yapmamız gerekir diyorum. Tüm ayrıntılarıyla kapsamlı bir şekilde ele alınmış olmalı, yoksa işe yaramaz. Ben kesinlikle bir tasarımcıyım, sanatçı değilim. İnsanlar kitapların sanat eseri gibi gördüklerini söyleseler de ben öyle düşünmüyorum. Bu asla sanat değil – asla, asla, asla.

Peki kitap kimin kitabı oluyor?

Fakat kitaplara baktığımızda bunların "Irma Boom" kitabı olduğu hemen anlaşılıyor. Bu durumda bunlar kimin kitabı oluyor?

Gülünç olan şu ki: uzmanların her konuda uzmanlıklarını ortaya dökmeleri beklenir ama konu tasarım olduğunda, herkes "kullanışlılık"tan bahseder. Kitabımın [*Irma Boom: Kitabın Mimarisi*, 2013] önsözünde Rem Koolhaas şöyle diyor: "Irma'nın endüstrisinde 'hizmet' yoktur."

Bu doğru, ben bir hizmet tedarikçisi değilim. Eğer bir tasarımcıya iş yaptırılıyorsa, orada onun "el yazısını" görürsünüz. Yoksa işi herhangi birine de yaptırabilirsiniz. Otto Treumann bir afiş tasarımı siparişi aldığı anda; yaptığı afişin bir Otto Treumann tasarımı olduğu belliydi. Şayet biri benden bir kitap tasarımı yapmamı isterse, o kitap benim tasarladığım bir kitap gibi görünecektir.

Çok sayıda tasarımcı olmasının sebebi de bu zaten. Mesele seçim yapmak ve ne istediğini bilmektir.

Treumann Hollanda'da Grafik Tasarım adlı kitabı için sizi seçti ve hem de bu seçimi sizin nihai ürüne baskın çıkacağımız konusundaki çekincelere karşın yaptı, değil mi?

Sanırım beni seçen editoryal kuruldu. Onunla tanışmam planlanmamıştı ama ben ısrar ettim: konu olduğu için tanışmamız kitaba çok şey kattı. Kitapta Treumann'ın çektiği bir fotoğraf var, iki sayfayı kaplayan bu fotoğrafta Willem Sandberg ile F.H.K. Henrion birlikte yüzüyorlar. İnsanlar (*Eye 42*'deki eleştiri yazısıyla Robin Kinross da dahil) o fotoğrafı kitaba koydum diye beni eleştirdiler. Fakat o insanlar Treumann için o kadar önemliydiler ki, fotoğraflarını çekebilecek kadar yaklaştığında, sevinçten havalara uçtuğunu biliyordum. Bu yüzden o fotoğraf

kitapta öne çıkan bir konumdaydı, çünkü Treumann için çok önemliydi.

Yani siz dikkatleri Treumann'ın üzerine çektiğinizi düşünüyorsunuz ama başkaları farklı düşündü. Bir kitap iyi karşılanmadığında ne oluyor?

Tasarım sürecinde Otto ile her şeyi paylaştım ama kitap çıktığında benim için imzalamadı bile. Sanırım çevresindekiler kitabın onun için yeterince iyi olmadığını düşünüyorlardı. Karton kapaklı olması da hoş gitmemişti. Anthon Beeke hariç! O şöyle söyledi: "Sen Otto Treumann'ı 21. yüzyıla taşıyorsun." Böylece kitap birkaç yıl boyunca hiç ses getirmede, ta ki geçenlerde bir ödüle aday gösterilene dek. Sonra birdenbire tamamı satıldı. Demek ki o kadar da kötü bir kitap değilmiş. Benim için ise, o kitap kesinlikle en önemlilerden biridir.

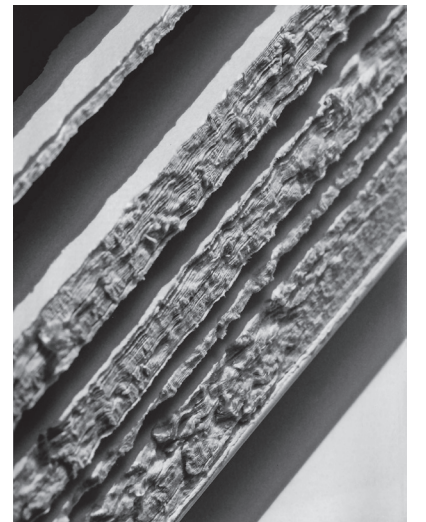
Bir sanatçıyı yeni bir yüzyıla taşımak açısından düşünüldüğünde, Sheila Hicks: Weaving as Metaphor (Benzetme Olarak Dokuma) için de aynı şey söylenebilir.

Benim gözümde, bir kitabın birisi için neler yapabileceğinin en iyi örneğidir.

Bir kitabın tasarımcısının ismiyle damgalanmasının dezavantajları olabilir ama avantajları da var.

Her iki durumda da, yani hem Sheila Hicks'in hem Otto Treumann'ın kitaplarında, onları öylesine güzel yapan biçim ve içeriğin bileşimidir. Sadece üzerindeki "damgam" değil. Sheila'nınkini ele alırsak, bu kitabı güzel yapan onun işleridir, metinlerdir ama belki benim tasarımı, baskı, ciltleme, kenarlar

Boom [Sheila Hicks: Weaving as Metaphor (Benzetme Olarak Dokuma)] kitabını (Yale Üniversitesi Yayınları, 2006) yaptığı en iyi kitap – kendi yaptığı kitap tasarımının bir sanatçı için neler yapabileceğinin en iyi örneği – olarak görüyor. Sayfa kenarları Hicks'in tekstil işlerindeki aşındırılmış kenarları çağrıştırmak için dairesel testere ile çentilmiştir. Kitabın görünümü bir pamuk balyasına benzetilir.

da buna katkı yapmıştır. Hepsi nefis kaliteli... Tüm öğelerin bu şekilde bir araya gelmesi ender rastlanan bir şey.

Hicks için her şey bir araya geldi ama Treumann'ın işinde bazı eleştirilenler öyle olmadığını ileri sürdüler.

Sheila Hicks kitabı üzerinde dört yıl çalıştım. 50 ayrı model yaptım; birlikte vakit geçirdik. Birbirimize yatırım yaptık; ve bunun kitabın başarısında önemli bir yeri oldu. Özgürce çalışıyorduk ve zaman sınırlaması yoktu. Bunlar Treumann kitabında eksik olan şeyler.

Treumann projesinde bir güven eksikliği var mıydı?

Editöryal kurul benim Otto ile tanışmak istememi tuhaf bulmuştu. Ben Otto ile birlikte bir kitap yapmak istiyordum ama bana bu şans verilmedi. Fakat elbette ben onu yine de arayıp buldum. Bir kısım eleştirilen de kitabın baskısının çok kötü olduğunu düşündü. Hollanda baskısındaki resimlerde renk düzeltmesi yapılmamıştı. Litografi için hiç bütçe yoktu. Ben de üç ay boyunca işin teslimini erteleyerek, görüntü düzeltme için yatırım yapma konusunda onları ikna etmeye çalıştım çünkü Otto'nun işlerinde renk çok önemlidir. Fakat para harcamak istemediler. Üç ay uğraştıktan sonra ben de vazgeçtim.

Birinin hayatı boyunca yaptığı işlerin bir kitapta bir araya getirilmesi söz konusu olduğunda alınan risk büyük oluyor.

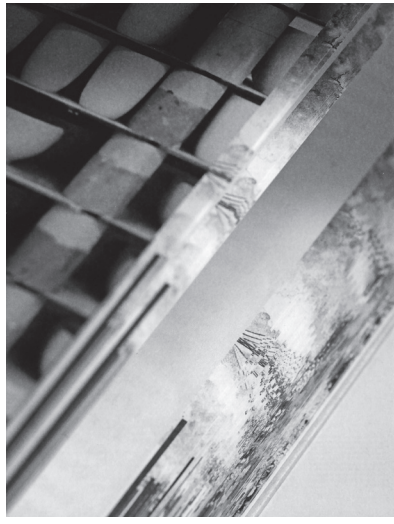
Benim için kesinlikle korkunçtu. Özellikle Otto'nun kitabında.

Bazı tasarımcılar için bazen Irma Boom gibi bir tasarımcının bile bir müşteriyi renk düzeltme konusunda ikna edemediğini duymak rahatlatıcı olabilir.

Ah, evet. Ve tabii bir daha asla başınıza böyle bir şeyin gelmeyeceğini düşünüyorsunuz ama bazen geliyor.

Bir kitabın hem başarısının hem de başarısızlığının derhal sizin şahsınıza bağlanması zor bir durum olsa gerek, öyle değil mi?

Zor değil, işin bir parçası bu. Bildiğiniz gibi, başarının babası çoktur. Birisi için bir şey yapmanın zorluğunu örneklemek için, Otto Treumann vakasının yeri geldikçe anlatılabilecek iyi bir öykü olduğunu düşünüyorum. Ben kitabın konusu olan kişiyle birlikte çalışmayı tercih ederim. Sheila Hicks kitabı ise madalyonun öbür yüzüydü, çünkü o da uzun bir süreçti ama basılır basılmaz elde ettiği başarı gayet belirgindi.

Represent Royal Tichelaar Makkum (010 Publishers, 2010) Hollanda'nın en eski şirketi olan seramik imalatçısı Tichelaar Makkum için bir anmadır. Boom burada kitabın kapalı haline olduğu kadar sayfalarına da renk ve doku katmak için on sekizinci yüzyıl sanatçısı Cornelis Bouwmeester'in yaptığı bir çinili deseni baz alan süslemeli sayfa kenarları ve sınırları uygulamıştır.

Sheila Hicks kitabını sipariş eden Nina Stritzler-Levine başta sizi o işten kovmuştu ama sonunda en iyi arkadaşınız oldu.

Beni kovmuş olması önemli bir konu. Şaka yapıyor diye düşünmüştüm. Hollanda'da bir durumdan memnun değilseniz, oturur konuşursunuz, fakat hiç konuşma olmadı. Söylediklerini dikkate almadığım için kitap üzerinde çalışmayı sürdürdüm. Kendi kendime şöyle diyordum: bu projeye yıllardır emek veriyorum ve bitirmeden bırakmayacağım. Aslında o bana daha net olmam, işe daha çok eğilmem konusunda yardımcı oldu ve sonuç ortada. Ben inandığım şey için savaşırım ama ne zaman vazgeçeceğimi de bilirim. Fakat kapak konusundaki mücadele biraz zaman aldı. Ben kapakta görüntü kullanmak istemiyordum, bir anlaşmaya varmak ömrümüzü tüketti.

Bu sonu gelmeyen mücadele, ne zaman vazgeçeceğinizi bilmekte bağdaşmıyor sanki.

Öğrenmiş oldum. Hayır kelimesinin ne zaman gerçekten hayır anlamına geldiğini bilirim ama kapı birazcık da olsa aralıksa, içeri girerim. Kabahati kendimde buluyorum – kafamdaki fikri başkaları için daha anlaşılır hale getirmeliyim. İkna edici olabiliyorum gerçi. Örneğin iki asistanımın bir siparişçiye bir şeyi açıklamaya çalışıp da bir türlü anlaşmaya varamadıklarını ama benim devreye girmemle sorunun hallolduğunu da görüyorum.

Fakat bunun aynı zamanda işi hangi düzlemde konuştuğunuzla da ilgisi var. Ben kırmızı, sarı veya yeşil hakkında konuşmam. Birisi sarıyı sevmediğini söylüyorsa, onunla tartışmam. Birisiyle bir şeyleri gerçekten tartışabiliyorsanız,

onunla çalışabilirsiniz. Ve ben buna bayılırım. Treumann kitabında onunla birlikte çalıştığımı, noksansız ve doğru bir şey yaptığımı düşünmüştüm. Sonrasında olanlardan bu kadar etkilenmemin sebebi buydu. Tam bir aldaniş yaşamış gibi hissettim. Nihayetinde kitap yine de beğenilmiş olsa da, ben durumu gereğince iyi bir şekilde yönetemediğim için kendimi suçluyorum.

Nihayetinde, bir insanla ne denli yakın çalışırsanız çalışın, işbirliğinin nasıl deneyimlendiği her iki taraf için de spekülasyon olabilir.

Sheila Hicks kitabının prodüksiyon aşamasında öyle bir karışıklık yaşanmıştı ki, (ciltleme iki kez yapıldı) lansmana gitmemeyi bile aklımdan geçirdim. Fakat sonunda kusursuz bir hale gelip de New York'a gönderildiğinde, Sheila ve Nina arayıp çok güzel bir kitap olduğunu, gelmem gerektiğini söylediler. İçimden kitabın baştan beri güzel olduğunu ama onların asla anlamadıklarını söylemek geldi. İşte burada güven meselesi ortaya çıkıyor. Zihninizde her şeyi canlandırabilirsiniz ama bir noktada bana güvenip, işimi yapmama izin vermelisiniz. Ancak o güven de otomatik olarak sunulmuyor; her defasında yeniden ve yeniden kazanmak gerekiyor.

Şimdi daha fazla uluslararası iş aldığınıza göre, o güven daha da geniş bir alana esneyip, iyice incelmeyebilir mi?

Ben hep uluslararası işler yaptım. Her hafta ülke dışındayım. Genelde ilk uçakla gidip son uçakla döndüğüm için, sadece bir günlüğüne gitmiş oluyorum. O günü de projeler üzerinde yoğun fikir alışverişleri yaparak geçiriyorum. Yüz yüze kişisel görüşmeler hâlâ çok değerli. İstedığınız kadar e-postayla ve telefonla haberleşip, birini gayet iyi anladığınızı düşünün, yüz yüze görüşmek gibisi yoktur.

Görünen o ki aldığınız siparişlerin statüsü yıldan yıla yükseliyor. İnsan kitabı kaç kez yeniden icat edebilir? Chanel'deki biri teklifiniz için o herkesin iyi bildiği "C'est génial" (şahane) tabirini kullanıyorsa, çıta çok yükseğe taşınmış olmaz mı?

Chanel kitabını bir yılı aşkın bir süre zihnimde çevirip durdum. Bugünlerde insanlar belli bir istek ve beklentiyle geliyorlar. Bu beklentileri her defasında karşılayıp karşılayamayacağımı bilemiyorum. Beni daha çok içerik harekete geçiriyor. "Özel bir kitap" talep eden bir siparişi kabul etmem. Felce uğratan bir şeydir bu. Yaptığım her kitapta, kendime en başta bu nedir

ve niye yapmamız gerekiyor diye sorarım. Kendi kafamın içinde geliştirdiğim argüman çoğu kez kitabın argümanına dönüşür ve nihayetinde bizi kitabın özündeki ana fikre götürür.

Dijital Çağ

Basılı materyaller için seçeneklerin azaldığını düşünüyor musunuz?

Kesinlikle. Fakat bunun iyi yanı, basılmaya değer olmayan çok fazla kitap olması. E-kitaplardan çok memnunum – gerçi basılı kitap yerine e-kitap okumanın daha sürdürülebilir olduğunu düşünen herkesle bunun nasıl bir enerji sarfiyatına sebep olduğu konusunda da tartışırım. Dijital teknolojiyi sahipleniyorum çünkü yaptığım kitapları yapma olanağı veriyor bana.

Kariyerimde bir dönüm noktası olan SHV kitabını alın mesela. Bu kitap BC ile AC arasındaki süreçte [Massimo Vignelli'nin BC (before computers/bilgisayar öncesi ve AC (after computers/bilgisayar sonrası) bağlamında İngilizcede aynı harflerle ifade edilen milattan önce ve milattan sonra terimlerine yaptığı göndermeye atıfta bulunuyor] yapıldı ve temelinde internetten yararlandığını görebilirsiniz: binlerce sayfanın gözden geçirilmesi, sayfa numarası olmaması, girilip çıkılabiliyor olması, görseller arasında sonu gelmez bir gezinme durumu. Aslında, başladığımızda bir kitap olup olmayacağını bile bilmiyorduk. Verilen ödev "alışılmadık olanı aramak" idi ve o zamanlarda bir kitap alışıldık bir şeydi. Ama kitap konseptinin kendisi ve yapısı alışılmadık bir şeydir.

Editörlüğünü Els Kloek'in, tasarımı Irma Boom'un (Vantilt, 2013) yaptığı 1001 Vrouwen uit de Nederlandse Geschiedenis (Hollanda Tarihindeki 1001 Kadın) bir web sitesinden alınan içeriğin basılı, fiziksel bir kitap olarak elde ettiği başarıya bir örnektir. Metinlerin pembe kâğıt üzerine siyah olarak basıldığı monokrom bölümlerin arasına beş renkli kuşe kâğıt "müdahaleler" serpiştirilmiştir. Kadınların ince kâğıt üzerine basılı biyografilerine göz gezdirirken okuyucunun parmakları eski tarz bir dokunma hissi alırken gözlerini de sayfaların temiz, klasik tarzından ayıramaz.

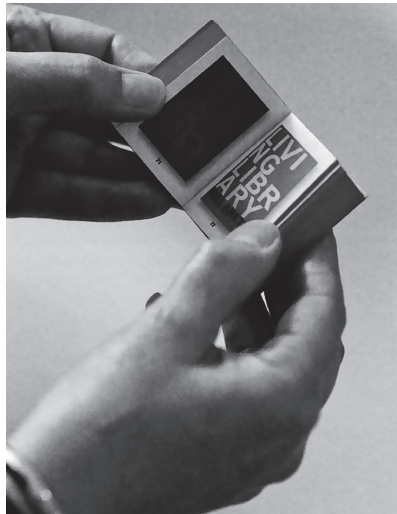
Başta o zamanlar çok revaçta olduğu için bir CD-ROM yapsak diye düşündük ama proje üzerinde belki de beş yıl çalışacağımızı biliyorduk – düşünsenize kitap bittiğinde dünya ne kadar değişmiş olacaktı. Bir kitap yapmış olduğumuz için şimdi çok mutluyum, çünkü 500 yıl geçse bile hâlâ “okunur” olabilecek.

Bir muhafaza kabı yaparsanız ki bir kitap öyledir, değiştirilemez bir şey olur. Ama internette bir şeyi her an değiştirebilirsiniz, sürekli hareket halindedir. Fakat bir kitapta aynı bir fotoğraf veya resimde olduğu gibi zaman donup kalır. Geri dönüp bakılacak ve üzerinde düşünülecek bir şey haline gelir.

Nasıl oldu da insanlar size bir dijital sürüm yapmanız için sipariş verdiler? Üstelik sadece sürümü de değil tüm donanımı da.

1001 Kadın (1001 Vrouwen uit de Nederlandse Geschiedenis, 2013) kitabı için süreci tersten yürüttük. Hollanda tarihindeki 1001 etkileyici kadınla ilgili bir web sitesi vardı fakat on iki yıl boyunca neredeyse hiç ziyaretçisi olmamıştı. Bunun üstüne biz hemen hemen aynı içerikle kitabı tasarladık ve daha ilk haftada tamamı satıldı. Bir yayıncı bulmak yazar Els Kloek ile benim üç yılımızı aldı. Bu kadar başarılı olacağı beklenmiyordu – toplam 20.000 kitap satıldı. Fakat bazen de işler öbür türlü yürür. Kitap iş yapmayabilir ama internete konulunca acayip iş yapar. Çalıştığım kitapların dijital sürümünü yapmam daima isteniyor. Ben de, evet,

Irma Boom: The Architecture of the Book (Kitabın Mimarisi – minyatür sürüm, Lecturis, 2013. Önsözünü Rem Koolhaas'ın, metinlerini ise Amsterdam Üniversitesi Kütüphanesi'nin Özel Koleksiyonlar departmanında küratör olan Mathieu Lommen'in yazdığı, Boom'un kariyerine genel bir bakış sunan bir kitaptır. Minyatür edisyonunun (41,4 × 54 mm) aynı içerikli bir de ağabeyi vardır: 345 × 455 mm ebatlarında, 7,5 kg ağırlığındaki XXL edisyon. Her iki kitap da dikişli karton kapakla ciltlenmiştir; kenarları renklidir ve bir kutu içinde sunulmuştur. Kitaplar Eindhoven'deki bağımsız Hollandalı matbaacı-yayıncı Lecturis tarafından basılmıştır.

hadi yapalım, diyorum, neden olmasın? Ama önce basılı kitabın tasarımını yaparım ki ortaya ne çıkacağını bileyim. Bu bir merak meselesi; eğer hiçbir şeye merak duymuyorsanız, o zaman siz ne iş yaparsınız ki?

Fakat fiziksel kitaplarınızın mimari yönü dijitalde bulunmuyor.

Evet, ama araştırabileceğiniz bilginin mimarisi var. Ve bu ilginçtir. Bana yeni esinler aşılayabiliyor.

Sizce MIT Media Lab'da çalışan birisi bir sabah uyanıp, hadi birlikte bir iş yapmak için Irma Boom'ü davet edelim demeli mi?

Demeli tabi – bunu yazın!

Basılı kitapta iddialı olduğunuz gibi dijitalde de rekabet edebilirliği olan bir şey tasarlayabileceğinizi sanıyor musunuz?

Bunu söylerken elinizde bir iPhone var – kullanımı çok kolay ama bookstore (kitapevi) aplikasyonuna bakınca kitabın ve kitap rafının çok eski moda biçimde gösterildiğini görüyorum. Daha fazla yaratıcılık olabilir.

Her zamankinden daha fazla kitap

Emekliliği düşünabiliyor musunuz?

Sanırım masamın arkasında, bir kitabı kesip yapıştırırken öleceğim. Böyle olmasını umuyorum.

Sokaktaki insanlar Irma'yı birkaç yıldır görmedik deyip meraklanacaklar...

Bense tam orada, başımı bir kitabın üstünde dinlendiriyor olacağım.

Kariyerinizdeki bir sonraki aşamayı düşündüğünüzde, teknoloji şirketlerine danışmanlık yapmak aklınıza geliyor mu?

Bu çok ilginç olurdu. Son zamanlarda bir sürü farklı iş yapıyorum: New York'taki Knoll için tekstiller, Rijksmuseum için kurumsal kimlik, (Amsterdam Merkez İstasyonu'nda) 75.000 çinili 110 metre uzunluğunda bir tünel ve New York'taki BM merkez binası için bir perde. Hepsi çok farklı projeler ama aynı niyetle çalışıyorum.

Sadece kendiniz için yapmak istediğiniz başka bir şey de var mı?

Ben kendi ayakkabıları her zaman berbat durumda olan bir ayakkabı tamircisi gibiyim ama yıllardır kitaplar hakkında bir kitap üzerine çalışıyorum. Özellikle kendi kitaplarım hakkında değil, genel olarak kitaplar hakkında bir çalışma. Gelecek yıl için bir tarih de belirledik ama hep ilgi çekici yeni bir iş geliyor.

Kitabın geleceğini anlatmak için nasıl bir eskiz çizerdiniz?

Kitabın harika bir geleceği var. Benim küçük kırmızı kitabımda [Irma Boom: The Architecture of the Book (Kitabın Mimarisi)] kitabın rönesansından bahsediyorum. Bu şimdiden oluyor. Fakat bir yerde konuşurken ya da ders verirken öğrencilerin hâlâ kitaplara çok ilgi gösterdiklerini görünce şaşırıyorum da değilim. Yale'deki konuşmalarımı bitirirken öğrencilere niye kitap yaptığımı ve bunu niye ömrümün sonuna kadar sürdüreceğimi anlatıyorum. Yale arşivlerine giderseniz eski öğrencilerin 1950'lerde yapmış olduğu kitaplar görürsünüz, hâlâ duruyorlar. Fakat 1990'ların dosyalarının yüklü olduğu bir CD-ROM'a artık erişim sağlayamazsınız. Kitap dijital çağda daha değerli hale geliyor.

Güzel kitaplar yaparsanız güzel kitapları seven insanları cezbedersiniz. Bir derginin lansmanına giderseniz dergiler için deli olan insanlarla karşılaşsınız. Hepimizin kendimize ait, kendi kendini olumlayan oymakları vardır. Yeterince eleştiri alıyor musunuz? Size meydan okuyan biri var mı?

Olmasını dilerdim. Yeterince olduğunu sanmıyorum. Yakınlardaki bir etkinlikte Massimo Vignelli* “Kitap öldü,” diye bir sav ortaya attı. Bana kafa tuttu ve şaka yollu takıldı. Bu yüzden kendi kitabımın sonunda, “kitap öldü, yaşasın kitap,” diyorum.

“Kitap öldü” demek gerçekten sert bir eleştiri mi? Çalışma tarzınızın başka medyada tutunup tutunmadığını görmek sizin için daha kamçılıyıcı bir meydan okuma olmaz mı?

Massimo o cümleyi tekrarladığında şoke olmuşum; her yerde okudum. Fakat basılı kitabın hiçbir savunuya ihtiyacı yoktur. Yaklaşık 600 yıldır varlığını sürdürüyor. Bilginin yayılma biçimi o zamanın icatlarına bağlıdır; tablolar varlıklarını sürdürdüler, fotoğraflarla kitap da aynı şekilde varlığını sürdürecektir.

Sizin işinizle ilgili diğer eleştiriler, yolunuzu izlemeleri neredeyse olanaksız olan öğrencilere kariyerinizin örnek gösterilmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Niçin basılı malzemeyle çalışmasınlar ki? Elbette seçenekler azalıyor. Swatch kitabından bir sayfa seçerseniz, yüzde doksanına artık erişim olmadığını görürsünüz. Bir matbaacı ya da ciltçi ortadan kayboldu mu, onu bir daha geri getiremezsiniz. Ve bu benim içimi acıtan bir mesele. Halen böylesine

* Massimo Vignelli 27 Mayıs 2014'te bu röportajın yapılmasından sonra ölmüştür.

büyük bir grafik endüstrimiz var ve ben baskı ve ciltleme sürecini kontrol edebilmek için kitaplarımı yerel olarak üretmek istiyorum. Özellikle projeler kamu kaynaklarından finanse edildiğinde, üretim için, kimsenin ne üzerinde çalıştığını bilmeden yalnızca bir düğmeye bastığı Çin'e gitmek yazık olurdu.

Daha çok şeyin yerel olarak üretilmesi konusunda giderek büyüyen hassasiyete bağlanan bir konu bu.

Çin'de üretilen bir kitabın buraya gelmesi altı hafta sürüyor. İşin yapılması iki hafta ve gemiyle nakliyesi de altı hafta sürüyor. O süreyi bana verin, üzerinde çalışıp daha iyi yapayım.

Öyleyse ürünlerin yerel olarak üretilmesi arzusu basılı yayınlara da yönelirse, üreticilerin hâlâ işin içinde olacaklarını umut edebilir miyiz?

Herkes dijitalle yönelmemiz gerektiğini söylüyor ama aynı zamanda şimdiye dek hiç olmadığı kadar çok kitap da var. Sheila Hicks kitabı, örneğin, benim için kitabın manifestosudur. Kitap yapılan işi anlatmak için son derece güçlü bir yoldur. Yale'e gittiğimde insanların elinde Sheila Hicks kitabını görüp de onlara dokumacılıkla mı ilgileniyorsunuz diye soracak olsam alacağım cevap, hayır, kitabın kendisi ilimizi çekiyor olacaktır. O zaman onlara metni okumalarını ve içindeki işlere de bir bakmalarını söylerim. Garip olan şu ki, yayıncı kapakta Hicks'in işlerinden örnek bir resim olmalı demişti. Ama ben ona kapakta bir resim olması doğru olmaz çünkü Hicks daha geniş bir okuyucu kitlesini hak eden ilgi çekici bir sanatçı ve bu nedenle daha soyut bir kapak olması gerekir demiştim. Ve bu işe yaradı. ●

Irma Boom'un tasarımını yaptığı yedi kitabın bilgi ve görsellerine Eye dergisi, sayı 88, s. 46-57'den ulaşabilirsiniz. – Yayın Yönetmeni.

YAZILAR

Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği adına sahibi
Umut Südüak
Tasarım
Bülent Erkmən
Sorumlu Yayın Yönetmeni ve
Tasarım Devamlılığı
Osman Tülü
Grafik Uygulama: Tipograf
Baskı: A4 Ofset
Ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.
Tüm hakları saklıdır.

Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği
Ortaklar Caddesi Bahçeler Sokağı 17/4
Mecidiyeköy 34394 İstanbul
Tel: (0212) 267 27 58
Faks: (0212) 267 27 59
info@gmk.org.tr www.gmk.org.tr